'बिरानो देशमा' कथा सङ्ग्रहको पात्र विधान

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग स्नातकोत्तर तह दोस्रो
वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि

प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

लीला कुमारी उप्रेती

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौँ २०६९

शोध निर्देशकको मन्तव्य

'बिरानो देशमा' कथा सङ्ग्रहको पात्र विधान शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र सुश्री लीला कुमारी उप्रेतीले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । यसको समुचित मूल्याङ्कनका लागि म यसलाई नेपाली केन्द्रीय विभाग त्रिभुवन विश्वविद्यालय समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मितिः २०६९/०५/३

....

गोपीन्द्र पौडेल

सह-प्राध्यापक

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमान्डौं

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाण्डौं

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागकी छात्रा **लीला कुमारी उप्रेती**ले स्नातकोत्तर तहको नेपाली विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनका निम्ति तयार पार्नु भएको **बिरानो देशमा कथा सङ्ग्रहको पात्र विधान** शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र सोही प्रयोजनका लागि स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

प्रा. डा. देवी प्रसाद गौतम ... ...

(विभागीय प्रमुख)

सह-प्रा. डा.गोपीन्द्र पौडेल ... ...

(शोधनिर्देशक)

टङ्क प्रसाद गैरे

(बाह्य परीक्षक)

... ...

कृतज्ञताज्ञापन

'बिरानो देशमा' कथा सङ्ग्रहको पात्र विधान शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अर्न्तगत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु सह-प्राध्यापक डा. गोपीन्द्र पौडेलज्यूको निर्देशनमा तयार गरेकी हुँ । आफ्नो व्यस्त समयका बीच पनि शोधपत्र तयारीका सन्दर्भमा अति नै प्रेम पूर्वक निर्देशन एवम् ज्ञान बर्द्धक सल्लाह सुझाब र सामग्री दिएर अविस्मरणीय सहयोग गर्नुहुने श्रद्धेय गुरुप्रति म कृतज्ञ छु ।

प्रस्तुत शोध शीर्षकमा अध्ययन गर्ने स्वीकृति प्रदान गरी शोध लेख्ने अवसर प्रदान गर्नु हुने विभागीय प्रमुख प्रा.डा. देवी प्रसाद गौतम तथा नेपाली केन्द्रीय विभागका अन्य गुरुहरुप्रति म हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । शोधपत्र तयारीका क्रममा सामग्री सङ्कलनका लागि सहयोग पुऱ्याउने त्रिभुवन विश्वविद्यालय केन्द्रीय पुस्तकालय (कीर्तिपुर) र सम्बन्धित सबै सङ्घ सस्थाप्रति पनि म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

मेरो अध्ययनको यो क्षण सम्म निरन्तरताको लागि सदैव प्रेम, प्रेरणा, सहयोग र हौसला प्रदान गर्नुहुने मेरा आदरणीय पिता छबिलाल उप्रेती र माता पबित्रा उप्रेती प्रति म सदा ऋणि छु । त्यसैगरी शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा सधैं हौसला र सहयोग पुऱ्याउने बहिनी यादुका उप्रेती लगायत परिवारका सम्पूर्ण सदस्यलाई धन्यवाद दिन चाहान्छु । त्यसैगरी प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्न सामग्री सङ्कलनका क्रममा महत्त्वपूर्ण सहयोग गर्नुहुने मेरा साथीहरु सुष्मा तिमिल्सिना र तीर्थ अधिकारीलाई हार्दिक धन्यवाद दिन्छु ।

यसरी तयार पारिएको शोधपत्र म आवश्यक मूल्याङ्कनका निम्ति त्रिभुवन विश्वविद्यालय नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

शोधार्थी

शैक्षिक सत्र : २०६७/०६८ ... ...

क्रमाङ्क : ४० **लीला कुमारी**

उप्रेतीमिति२०६९/०४/ नेपाली केन्द्रीय

विभागकीर्तिपुर, २०६९

सङ्क्षेपीकृत शब्दसूची

अप्र.	:	अप्रकाशित
वि.सं.	:	विक्रम सम्वत्
सम्पा	:	सम्पादक
ई.सं.	:	ईस्वी संवत्
डा.	:	डाक्टर
त्रि.वि.	:	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
पृ	:	पृष्ठ
ने.के.वि.	:	नेपाली केन्द्रीय विभाग
सह-प्रा.	:	सहायक प्राध्यापक
दो.सं.	:	दोस्रो संस्करण
चौ.सं.	:	चौथो संस्करण
ते.सं.	:	तेस्रो संस्करण
ने.रा.प्र.प्र.	:	नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
प्रा.लि.	:	प्राइभेट लिमिटेड

विषयसूची

पहिलो परिच्छेद

शोध परिचय

	पृ.सं.
१.१ विषय परिचय	१-२
१.२ समस्या कथन	२
१.३ शोधपत्रको उद्देश्य	३
१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा	३-६
१.५ शोधको औचित्य	६-७
१.६ शोधको सीमाङ्कन	७
१.७ शोधविधि	७
१.८ शोधपत्रको रूपरेखा	८

दोस्रो परिच्छेद

पात्र विधानको सैद्धान्तिक परिचय

२.१ पृष्ठभूमि	९-१०
२.२ पात्र शब्दको व्युत्पत्ति र अर्थ	१०-११
२.३ पात्रको परिभाषा	१२-१५
२.४ कथामा पात्रको स्थान तथा महत्त्व	१५-१७

२.५ कथामा पात्र चयनको औचित्य १८-१९

२.६ कथामा पात्रको चारित्रीकरण १९-२१

२.६.१ समाख्यानात्मक वा प्रत्यक्ष विधि २१-२२

२.६.२ परोक्ष एवम् नाटकीय विधि २२-२३

२.७ कथामा पात्र वर्गीकरणको आधार २३-२९

२.९ निष्कर्ष २९-३०

तेस्रो परिच्छेद

'बिरानो देशमा' कथा सङ्ग्रहका पात्रहरूको विश्लेषण

३.१ **'मधुमालतीको कथा'** कथाको सामान्य परिचय र पात्र विश्लेषण ३१

३.१.१ शङ्कर ३१-३३

३.१.२ गौरी ३३-३४

३.१.३ गौरीकी फुपू ३४-३५

३.१.४ शङ्करकी आमा ३५-३६

३.१.५ अन्य पात्र ३६

३.२ **'तर कोपिला फक्रेन'** कथाको सामान्य परिचय र पात्र विश्लेषण ३७

३.२.१ श्यामु ३७-३८

३.२.२ दामु ३९

३.२.३ वीरे ३९-४०

३.२.४ पुतली ४०-४१

३.२.५ अन्य पात्र ४१

३.३ '**बमको छिर्का**' कथाको सामान्य परिचय र पात्र विश्लेषण ४१-४२

३.३.१ फूलमती ४२-४३

३.३.२ श्यामु ४३-४४

३.३.३ साइँलो ४४

३.३.४ अन्य पात्र ४५

३.४ '**बिरानो देशमा**' कथाको सामान्य परिचय र पात्रहरूको विश्लेषण ४५

३.४.१ गोपी ४६-४७

३.४.२ गोपीकी आमा ४७

३.४.३ दाहाल्नी बज्यै ४७-४८

३.४.४ अन्य पात्रहरू ४८

३.५ '**युवकको डायरी**' कथाको सामान्य परिचय र पात्रहरूको विश्लेषण ४८-४९

३.५.१ माधव ४९-५०

३.५.२ माधवका बाबु ५०-५१

३.५.३ माधवकी आमा ५१-५२

३.५.४ प्रकाश ५२

३.५.५ अन्य पात्र ५२

३.६ '**पृथ्वी अझै घुम्दै थियो**' कथाको सामान्य परिचय र पात्रहरूको विश्लेषण ५३

३.६.१ म पात्र ५३-५४

३.६.२ पण्डित वसन्तलाल ५४-५५

३.६.३ विधवा ५५

३.६.४ अन्य पात्र ५६

३.७ '**कमल**' कथाको सामान्य परिचय र पात्रहरूको विश्लेषण ५६

३.७.१ कमल ५६-५७

३.७.२ मदन ५८

३.७.३ लाटी ५८-५९

३.७.४ सुशीला ५९

३.७.५ अन्य पात्र ५९

३.८ निष्कर्ष ६०-६१

चौथो परिच्छेद

उपसंहार तथा निष्कर्ष

४.१ उपसंहार ६२-६४

४.२ निष्कर्ष ६४-६७

सन्दर्भ ग्रन्थ सूची ६८-७२